

Петър Динеков в Пловдивския колеж на Асомпсионистите

В. Тъпкова-Заимова, Л. Генова

В една от статиите в сборника, посветен през 2001 г. на паметта на проф. Динеков, авторките Т. Янакиева и Р. Колева предават няколко изречения на самия Динеков за времето, когато е живял в Пловдив. Ето какво е казал той: „Така се случи, че след завръщането ми от Варшава станах за две години гимназиален учител в Пловдив – от 1936 до 1938 г.“ И добавя колко богата е била тогава Пловдивската библиотека и каква прекрасна възможност е имал той там да се подготви за бъдещата си научна работа. А това го е подтикнало по-късно и да завещае на тази библиотека собственото си книжовно богатство от 14 296 заглавия¹.

Всъщност през споменатите две учебни години Динеков е преподавател по български език и литература във френския колеж „Свети Августин“, в сградата, където днес се помещава по-голяма част от Пловдивския университет. Именно за този период от живота на Динеков искаме да направим едно допълнение.

Колежът е основан от конгрегацията на Асомпсионистите, която съществува във Франция от 1845 г. и има свои представители на Балканите от 1863 г. В Пловдивското мъжко училище дипломите за средно образование са признати официално от българските власти през 1897 г. Тогава и училището вече се назовава „колеж“².

Както изглежда, младият Динеков се е чувствал добре, както в училището, така и в средата на Асомпсионистите. Това личи от две негови писма, които се намират в Пловдивския държавен архив³. Текстът дава-

¹ Янакиева Т. (София), Р. Колева (Пловдив). Книги с дарствени надписи в личната библиотека на академик Петър Динеков. – В: Традиция, приемственост, новаторство. В памет на Петър Динеков. С. 2001, с. 44.

² За това учебно заведение вж. Шишков, С. Петдесетгодишнината на французкия мъжки колеж „Св. Августин“ в град Пловдив. Пловдив, 1934; Walter J. Les Assomptionnistes au Proche – Orient, Paris, 1982, р. 84 (общ преглед за делото на Асомпсионистите); Тъпкова-Заимова В., Л. Генова. Френските училища в България и католическата духовна култура. – В: Католическата духовна култура и нейното присъствие и влияние в България. С. 1992, 295–304; Fleury A. L'expérience multiculturelle et pluriconfessionnelle d'un Collège Français en Bulgarie au debut du siècle. – In: Osaka Garuin University International Colloquium, 1994; Idem, Un College français en Bulgarie. „Saint Augustin“, Plovdiv, 1884–1948, L'Harmattan 2002; Елдьров Св. „Велика България“ на френските успенци, или принос към историята на българските национално-политически утопии (1912–1913). – В: Изследвания в чест на чл.-кор. професор Страшимир Димитров, II, С. 2001, 681 и сл.

³ Пловдивски държавен архив, 186 к., а. е. 246.

ме тук с нормализиран правопис. Първото писмо дава информация кога точно Динеков завършва своя държавен изпит, което пък показва, че първоначално той е бил там като нередовен учител.

Многоуважаеми г. Директор⁴,

През настоящата януарска сесия аз се явих на държавен изпит, за да получа права на редовен гимназиален учител. Първият изпит (писмен по български език) мина успешно. Предстоят ми още устни и практически изпити. Единият от тях е насрочен за 21. I, а останалите още не са обявени. Ето защо ще ми се наложи да остана още няколко дни в София и не ще мога да се явя в колежа на определеното време.

Като Ви съобщавам всичко това, моля Ви, многоуважаеми г. Директоре, да ми разрешите няколко дневен отпуск, за да мога да бъда изпитан по всички изпитни предмети. Обаждам Ви тъй късно молбата си, защото едва днес ни бяха съобщени от Министерството на Просвещението резултатите от писмения изпит, от които зависи допускането до следващите изпити. Правилникът за държавния изпит (§§ 63 и 64) разрешава на кандидатите необходимия служебен отпуск. Предполагам, че неговите постановления се отнасят не само за държавните, но и за частните училища. Ето защо надявам се, че молбата ми ще бъде задоволена. Предварително Ви благодаря и Ви засвидетелствам своите неизменни почитания.

П. Динеков
София, 18. I. 1937 г.

Второто писмо е по-емоционално. То е написано през следващата 1938 г., когато Динеков вече започва университетската си кариера и напуска преподавателската работа в колежа. То е отправено до зам.-директора, отец Херман, който е назован с името си. Ето и текстът:

София, 6 юли 1938 г.

Многоуважаеми от/ец/ Херман⁵,

Много Ви благодаря за Вашето любезно писмо. Дълбоко съм трогнат от чувствата на почит и приятелство, които ми изразявате. Питам се, дали наистина ги заслужавам, и да Ви призная, съмнявам се в това. Благодаря Ви също, че сте ми написали на френски. С голямо удоволствие прочетох писмото Ви и искрено съжалявам, че не получавам често писма на френски.

Скъря, че не съм могъл да Ви видя на Пловдивската гара, и сърдечно благодаря за вниманието. Аз се прибрах рано в купето и до тръгване не погледнах към перона, защото никого не чаках да ме изпраща. Моля Ви да благодарите и на уважаемия от/ец/ Камен⁶ и да ме извините пред него, че не съм успял да Ви видя.

⁴ Директор в този период е отец Ozone Dampérat, който остава дълго на този пост. За него вж. **Fleurit A.** Un Collège franéais. ..., op. cit., p. 163 sq.

⁵ Отец Hermann Gisler, по произход швейцарец, е бил sous-prieur в колежа – един вид зам.-директор, завеждал е и музея. Той е прекарал 54 години в България и е говорел добре български език. За него вж. *passim* в посочената книга на A. Fleury.

⁶ Това е известният асомпсионист, българинът Камен Вичев, който е добре подготвен византолог и взема участие в конгреса по византология, който се е състоял в София през 1934 г. Там изнася доклад на френски език „Influences byzantines sur le droit paléo-bulgare. Les

В София е твърде топло. Спасение от горещината може да се намери само на Витоша. Ето защо всяка неделя хиляди софийци напускат града и се отправят към планината. Завчера и аз направих еднодневна екскурзия до там. През другото време работя в библиотеката на Славянския институт при Университета. В Пловдив не можех да намеря всички потребни източници за моите занимания, та ще гледам през ваканцията да прероя онова, което ме непосредно интересува.

Въпросът за учител в колежа, вярвам, ще се разреши лесно, защото ще се явят доста кандидати за това място и Вие ще имате възможност да направите избор.

Още веднъж Ви благодаря за хубавите чувства. Приемете моите дълбоки уважения.

П. Динеков.

Тези две писма са интересни, защото допълват биографията на известния български учен-филолог от периода на младите му години. Особено второто писмо показва, освен това, колко той е бил ценен в средата на Асомпсионистите, които отиват да го изпратят на гарата, когато е настъпил момента за раздялата. Топлота и интерес към човешките отношения, на които се е радвал и особено към френския език се излъчва това от второ, прощално писмо.

За общуването на Петър Динеков в рамките на колежа ще обърнем внимание и на един друг материал, който намерихме в Пловдивския архив. Когато умира Йордан Йовков, Динеков написва и публикува в списанието „Le messenger“ една статия в памет на големия писател. Това не е единствената статия, която излиза под перото на Динеков именно в този период: има статия от него напр. и в Пловдивския вестник „Юг“, бр. 5617 от 16. 10. 1937 г.⁷ Ние обръщаме обаче внимание на статията от френското списание, защото тя е отпечатана в едно странично, малко известно, издание и не е отбелязана в библиографията му.

Самото списание „Le messenger“ е орган на възпитаниците на колежа „Св. Августин“. То се е списвало на френски и на български и излиза от 1926 до 1929 г. в Пловдив, а след известно прекъсване, от 1938 до 1942 г. Излизането му е преустановено поради финансови причини. Ето впрочем и самата статия:

Йордан Йовков

Миналата есен почина в Пловдив големият български писател Йорд. Йовков. Неговата смърт за многобройните му четци и почитатели дойде съвсем внезапно и сви хиляди

causes du divorce dans le Zakon soudni liudem“, отпечатан в Годишник на българския археологически институт, т. X, 1936, 83–86. Отец Вичев е между жертвите на т. нар. католически процес през 1952 г. Обвинен в шпионаж, той е разстрелян в ноща на 11 срещу 12 ноември същата година. Вж. Pleury A. Un Collège français..., op. cit. 248 sq. През 2002 г. отец Вичев бе беатифициран от папата.

⁷ Статията, подписана от Петър Динеков, е озаглавена „Йордан Йовков почина“. В същия брой има кратко съобщение „Пловдивчани се прекланят пред паметта на Йордан Йовков“. Там е отбелязано също „На гарата при изпращане тялото на Йордан Йовков ще говори литераторът г-н Петър Динеков“.

сърца в неизразима болка. Скъrbта беше голяма, защото Йовков ни напусна в разцвета на своите сили – създаде прекрасни творби, но още толкова много обещаващ! Наистина, трябва да бъдем скромни, когато сравняваме българската литература с богатите западни литератури, но все пак в случая не можем да не признаем, че Йовковото дело стои на европейско равнище. Малцина от нашите писатели биха могли да ни представят достойно в чужбина – Йовков е може би първият. Тъпърва неговите творения ще бъдат ценени в това отношение. А нему предстоеше още развитие – той си отиде едва надхвърлил 50-те години, една възраст, в която творческата личност разкрива напълно дарбите си, за да украси своето дело с венеца на съвършенството.

Първите литературни опити на Йордан Йовков са от 1905 г. – няколко стихотворения. Но писателят рано разбира насоката на своята дарба и минава към разказа. Загубен някъде из добруджанските села, където прекарва 11 години като основен учител, той помества редица разкази в софийски списания от 1908 г. нататък. Но младият автор все още не прави впечатление на съвременниците. Балканската война е изиграла решителна роля в неговата литературна съдба. Той е войник на бойното поле. Във впечатлението от войната Йовков намира себе си. Зареждат се трогателни и дълбоки разкази, като „Балкан“ например, които утвърждават името на младия писател в нашата литература. През 1917 и 1918 г. той издава два тома военни разкази, в които се налага като даровит наблюдател и разказвач.

Но Йовков не спира с тях. Всъщност от тук той почва своя плодотворен път и върви – все по-зрял и решителен – към непрекъснат възход, разкривайки постоянно нови страни на своята блестяща дарба. В 1920 г. излиза повестта „Жетварят“, която извежда Йовкова към широката епична композиция. Шеметът на войната е сменен със спокойствието на мирния труд, бойният устрем – с любовта към земята. Йовков продължава да публикува в нашите най-добри списания нови разкази. В 1926 г. се появява сборникът „Последна радост“ (във второто издание „Песента на колелетата“). В 1927 г. излизат „Старопланински легенди“. Рядко в историята на новата българска литература писателят се е представял по такъв бляскав начин на своите съвременници. Веднага се почувства, че „Старопланински легенди“ са изключително произведение, една от ония творби, които се нареждат между най-хубавото на всяка литература. Йовков разкри един цял нов свят – и то с какви неповторими средства! След тая книга една след друга се появиха нови: в 1928 г. сборникът „Вечери в Антимовския хан“; в 1930 г. драмата „Албена“; в 1934 г. романът „Чифликът край границата“; в 1935 г. разказите „Женско сърце“, в 1936 г. драмата „Обикновен човек“ и сборникът „Ако можеха да говорят“; след смъртта му – неговата незавършена повест „Приключенията на Гороломов“.

Какъв плодотворен път не само в количествено, но и в качествено отношение! Романтиката на легендите се сменя с реалните наблюдения от живота: тъжните тонове на „Последна радост“ – с бодрите изблици на „Вечери в Антимовския хан“; ограничените рамки на разказа – с широките композиции на романа; епосът с драмата; човекът отстъпва място на своя неразделен другар и спътник – животното в „Ако можеха да говорят“. Мъчно може да се предаде блясъкът на тая богата гама от преживявания, чувства и мисли.

Всичко у Йовков се отличава с дълбочината в изображението на живота и света. В центъра на първите му произведения стои войната. Той я изобразява като участник – войник с нейното всекидневие от малки и големи скърби, устреми и упадъци, утехи и отчаяния. Реалист по средства и наблюдателност, той дава поразителни картини от

военния живот. Навсякъде Йовков търси преди всичко проява на нравствените сили на човека, затова не веднъж подчертава другарството, готовността за жертва и особено привързаността на българския селянин към земята и земеделския труд. Тук Йовков е проникнал дълбоко в душата на българския войник, който сред грохота на гранатите, сред ужаса на сраженията, не престава да мисли за земята и своята полска работа. Във войника писателят вижда човека, създаден за мирен труд.

Тая дълбока човечност проличава още по-добре в разказите, в които се описва животът на нашите села и малки градове. Действието се развива в Добруджа – любимата земя на Йовков, която той рисува с многобройните чудесни пейзажи. Той познава добре хората, изобразява тяхната външност, фигура, нрави, схващания. Но погледът му е насочен преди всичко вътре, в самата същност на човека. Писателят търси скритите пружини на живота, които тикат личността, както към благородство и подвиг, тъй и към престъпление. Обаче Йовков открива и у най-големия престъпник дълбоки нравствени сили, които правят човека човек, ръководят света, събуждат и подкрепят нашата вяра в вечната мощ на живота.

От тук и неговият оптимизъм – светъл, увличащ, но не и безграничен. Защото трябва да се признае, че тъгата наквасява много от творенията на Йовков. Зад обикновения изглед на нещата той вижда често само мъка. Затова не случайно един от неговите герои говори: „Боже, колко много мъка има на тоя свят, боже!“ Но скръбта у Йовков не стига до отчаяние. Писателят се примирява със страданието, защото и той – както и героите си – вярва в някаква бяла лястовичка, която ще дойде, за да донесе радост и изцеление на хората.

Да се наредят всички Йовкови герои е трудно. Галерията е богата – мечтатели и реалисти, мъченици и грешници, идеалисти и престъпници, – един лабиринт от човешки трагедии, от радости и възторзи, тъги и разочарования. Пътищата на тоя свят са неизброими. Ние стоим пред него възхитени и захласнати и се питаме откъде се взе това богатство от наблюдения бездънен ли е изворът на впечатленията? Сякаш Йовковата личност е съставена от някаква необикновена същност, за да може да попие в себе си един такъв разнообразен, чуден, необозрим свят.

Силата на големия писател се чувства още в няколко насоки: в изображението на жената и животните, в езика, в дълбоката мъдрост на човека, в любовта към природата и родината. За тях би могло да се кажат много неща. Никой от тях не е изобразил така дълбоко духовното, вътрешното очарование на жената, ония непознати сили, с които тя разполага, за да владее и покорява света. И никой с такава обич и разбиране не е нарисувал животните, в които Йовков не дири само поява на дива, груба природа, а вижда верни другари и спътници на човека, изпълнени с доброта, състрадание, благородни навици. Любовта към българския народ и земя намира най-върховен образ в „Старопланински легенди“. Тия разкази заслепяват въображението със своя възторжен и романтичен свят. Йовков се прекланя пред подвига, възпява красотата, физическата мощ превръща в нравствена сила. Той създава незабравими образи, чудни пластични картини със своя чист и свеж език, претрупан с излишни труфила, богат и изтънчен, непосреден и затрогващ. У него всичко е нарисувано с вдъхновение. Картините от живота и природата предават целия чар на творението, великата хармония на вселената, дълбокия глас на нещата. Горите, дърветата, планините, самата пръст в Йовковите разкази, пее. Четете неговата художествена проза, а сякаш слушате музика. Сякаш някакво всеобхватно съзвучие иде от всички страни, изпълва въздуха, изпълва всяка клетка от

тялото, завладява душата. Това са вечните сили на хармонията, които Йовков търсеше в света. Сам той като че беше една частица от тая хармония, един лъч от великата светлина на вселената, изпратен ни от провидението, за да разсее мрака на нашия живот, за да улови туптението на света, за да бъде самия той пулс на народното сърце.

Петър Динеков
учител по български и литература
в Колежа.

Представяните тук материали не се нуждаят от заключение. Те са не само допълнение към *житието* на Петър Динеков, както казахме по-горе. Те са доказателство също за стойността на някои от ранните публикации на нашия незабравим литератор, а и за качеството на едно малко известно учебно издание на Пловдивския френски колеж в периода между двете световни войни.